

UYUSHMAGAN YOSHLAR O'RTASIDA HUQUQBUZARLIK PROFILAKTIKASI FAOLIYATINING KRIMINOGEN JIHATLARIDAGI HAMKORLIGI

*O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi 3-kurs 311-guruh kursanti
Atanazarov Ruslan Ravshanbek o'g'li*

Kalit so'zlar: Huquqbuzarliklar profilaktikasi, ommaviy axborot vositalari, o'zaro hamkorlik, jamoat xavfsizligi, axborot targ'iboti, jamoatchilikni ogohlantirish, tarmoq orqali profilaktika, ommaviy axborot vositalarining roli, fuqarolarni xabardor qilish, huquqni muhofaza qilish tizimi, ommaviy xabarnomalar.

Anotatsiya: Ushbu maqolada profilaktika inspektorlarining huquqbuzarliklar profilaktikasidagi o'rni va ommaviy axborot vositalari (OAV) bilan o'zaro hamkorligining ahamiyati tahlil qilinadi. Maqolada, profilaktika inspektorlarining huquqbuzarliklar oldini olishdagi vazifalari, shu jumladan, ijtimoiy xavfsizlikni ta'minlashda OAV bilan hamkorlik qilishning zarurligi ko'rsatiladi. Ommaviy axborot vositalarining huquqbuzarliklarni profilaktikasi va jamoatchilikni ogohlantirishdagi roli, axborot targ'iboti va fuqarolarni xabardor qilishning samaradorligi hamda bu jarayonda hukumat va OAV o'rtasida ma'lumot almashish mexanizmlari ko'rib chiqiladi. Maqola, jamoatchilikni huquqiy ta'lim bilan tanishtirish va xavfsizlikka doir axborotlarni samarali tarqatishning ahamiyatini ta'kidlaydi. OAV va profilaktika inspektorlarining o'zaro hamkorligi, huquqbuzarliklar oldini olishda yangi imkoniyatlar yaratish va jamiyatda xavfsizlik muhitini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Anotation: This article analyzes the role of preventive inspectors in the Prevention of violations and the importance of their interaction with the Media (Media). The article outlines the tasks of preventive inspectors in the Prevention of violations, including the need to cooperate with the media in ensuring social security. The role of the media in the Prevention of violations and warning of the public, the effectiveness of Information promotion and citizen awareness, and the mechanisms of information exchange between the government and the media in this process are considered. The article highlights the importance of introducing the public to legal education and the effective dissemination of security information. The interaction of media and preventive inspectors serves to create new opportunities in the Prevention of violations and strengthen the security environment in society.

Kirish

Ommaviy axborot vositalari (OAV) — bu keng auditoriyaga ma'lumot

yetkazish, ta'sir qilish va fikrlarni shakllantirish maqsadida ishlatiladigan turli vositalar, tizimlar va kanallardir. Ular jamiyatda axborot almashish, ijtimoiy fikrni shakllantirish va o'zaro aloqalarni mustahkamlashda muhim rol o'ynaydi. OAV quyidagi turlarni o'z ichiga oladi:

- Televiziya – Keng tarqalgan va keng auditoriyaga yetib boradigan vizual axborot vositasi. Televiziya orqali yangiliklar, ijtimoiy va madaniy dasturlar, reklama va boshqa axborotlar taqdim etiladi.

- Radio – Televiziyaga qaraganda audio axborot tarqatish vositasi bo'lib, keng auditoriyaga ma'lumotlarni eshittirish imkonini beradi.

- Matbuot – Gazetalar, jurnallar va boshqa chop etilgan materiallar. Matbuotda ijtimoiy, siyosiy, iqtisodiy va madaniy masalalar yoritiladi.

- Internet – Internet portallari, ijtimoiy tarmoqlar, bloglar, veb-saytlar va boshqa raqamli kanallar orqali axborot almashish. Internetning tarqalishi bilan, bu vosita juda katta ta'sir kuchiga ega bo'ldi.

- Ijtimoiy tarmoqlar – Facebook, Instagram, Twitter, YouTube kabi platformalar orqali axborot almashish, yangiliklar tarqatish va auditoriya bilan to'g'ridan-to'g'ri aloqada bo'lish imkoniyatini yaratadi.

Axborot targ'iboti — bu ma'lum bir maqsadni amalga oshirish uchun axborotning keng jamoatchilikka, alohida guruhlar yoki shaxslar tomonidan tarqatilishi, ularning ongiga ta'sir ko'rsatish va ma'lum bir fikrni yoki xatti-harakatni rivojlantirish jarayonidir. Axborot targ'iboti ijtimoiy, siyosiy, iqtisodiy yoki madaniy maqsadlar uchun amalga oshiriladi va turli vositalar orqali amalga oshiriladi.

Axborot targ'ibotining asosiy xususiyatlari:

1.Ma'lumot tarqatish: Axborot targ'iboti orqali jamiyatga yoki alohida guruhlar orasida ma'lumotlar tarqatiladi. Bu, ko'pincha, yangiliklar, yirik voqealar yoki muhim ijtimoiy masalalar haqida bo'lishi mumkin.

2.Jamoatchilik fikrini shakllantirish: Targ'ibot jarayonida jamoatchilikning ma'lum bir masala yoki muammo haqidagi fikri, qarashlari va munosabatlari o'zgartiriladi yoki shakllantiriladi. Masalan, huquqbuzarliklarning oldini olish, sog'liqni saqlashni yaxshilash yoki ekologik muammolarni hal etish uchun targ'ibot ishlari o'tkazilishi mumkin.

3.Turli vositalar: Axborot targ'iboti matbuot, radio, televideniye, internet, ijtimoiy tarmoqlar kabi ommaviy axborot vositalari orqali amalga oshiriladi. Har bir vosita o'z auditoriyasiga mos ravishda ishlatiladi.

4.Ma'lumotning ishonchliligi va samaradorligi: Targ'ibotda taqdim etilayotgan ma'lumotlar ishonchli, to'g'ri va dolzarb bo'lishi kerak. Axborotning samaradorligi, uning qanday tarzda va qayerda yetkazilganiga bog'liq.

5.Ijtimoiy maqsadlar: Axborot targ'iboti ko'pincha ijtimoiy muammolarni hal

qilish yoki ijtimoiy ongini o'zgartirish uchun ishlatiladi. Bu sog'liqni saqlashni yaxshilash, huquqiy madaniyatni oshirish, xavfsizlikni ta'minlash yoki atrof-muhitni muhofaza qilish kabi masalalarda bo'lishi mumkin.

Ommaviy xabarnomalar — bu keng auditoriyaga tarqatiladigan va jamoatchilikni xabardor qilish, ogohlantirish yoki biror ijtimoiy, siyosiy yoki iqtisodiy masala bo'yicha ma'lumot berish uchun mo'ljallangan rasmiy yoki norasmiy axborot materiallari. Ommaviy xabarnomalar turli formatlarda bo'lishi mumkin va turli vositalar orqali tarqatiladi, masalan, matbuot, radio, televideniye, internet va ijtimoiy tarmoqlar.

Ommaviy xabarnomalar asosan quyidagi maqsadlarda ishlatiladi:

a. Axborot tarqatish: Ommaviy xabarnomalar keng jamoatchilikni ma'lum bir voqea yoki hodisa haqida xabardor qilish uchun ishlatiladi. Misol uchun, davlatning yangi qonunlari yoki o'zgartirishlari, yangiliklar yoki yirik ijtimoiy tadbirlar haqida ogohlantirish.

b. Jamoatchilikni ogohlantirish: Ommaviy xabarnomalar ijtimoiy xavfsizlik, epidemiyalar, tabiiy ofatlar yoki boshqa favqulodda vaziyatlar to'g'risida odamlarni ogohlantirish uchun ishlatiladi. Misol uchun, epidemiya tarqalishi haqida xabarnomalar orqali jamoatchilikni ehtiyotkorlik choralarini ko'rishga chaqirish.

c. Ta'lim va targ'ibot: Ommaviy xabarnomalar davlat dasturlari, ijtimoiy tashabbuslar yoki sog'liqni saqlash bo'yicha ma'lumot berish uchun ishlatiladi. Masalan, xavfsizlikni ta'minlash, huquqbuzarliklar profilaktikasi, ekologik masalalar yoki ijtimoiy adolatni targ'ib qilish.

d. Qonun va qoidalar haqida ma'lumot berish: Hukumat yoki boshqa tashkilotlar ommaviy xabarnomalar orqali yangi qonunlar, reglamentlar yoki boshqa normativ hujjatlar haqida jamoatchilikni xabardor qiladi. Bu xabarnomalar fuqarolarga o'z huquq va majburiyatlarini tushunishga yordam beradi.

e. Motivatsiya va qo'llab-quvvatlash: Ommaviy xabarnomalar ijtimoiy harakatlarni, milliy bayramlarni yoki muhim ijtimoiy masalalarni qo'llab-quvvatlash uchun ham ishlatiladi. Bu, masalan, sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish, huquqiy madaniyatni oshirish yoki jamiyatdagi birlashishni kuchaytirish uchun bo'lishi mumkin.

Fuqarolarni xabardor qilish — bu jamoatchilik, ayniqsa fuqarolarni turli ijtimoiy, siyosiy, iqtisodiy yoki huquqiy masalalar haqida ma'lumot berish jarayonidir. Bu jarayon orqali fuqarolar o'z huquqlari, majburiyatlari, yangi qonunlar, qarorlar, hukumatning tashabbuslari va boshqa muhim yangiliklar haqida xabardor qilinadi. Fuqarolarni xabardor qilishning maqsadi, jamiyatda tartibni saqlash, fuqarolarning faol va mas'uliyatli ishtirokini ta'minlash va jamiyatning barcha sohalarida shaffoflikni oshirishdir.

Fuqarolarni xabardor qilishning asosiy jihatlari:

• **Axborot tarqatish:** Fuqarolarni xabardor qilishda axborotning aniq, to'g'ri va o'z vaqtida tarqatilishi muhimdir. Ommaviy axborot vositalari (matbuot, radio, televideniye, internet va ijtimoiy tarmoqlar) orqali yangiliklar, qonunlar, hukumat qarorlari, yirik ijtimoiy yoki iqtisodiy tadbirlar haqida xabarnomalar tarqatiladi.

• **Huquqiy ta'lim:** Fuqarolarni o'z huquqlari va majburiyatlari to'g'risida xabardor qilish, huquqiy madaniyatni oshirishga yordam beradi. Masalan, huquqbuzarliklar profilaktikasi, yangi qonunlar, ijtimoiy yordam dasturlari va boshqa huquqiy masalalar haqida ma'lumotlar taqdim etiladi.

• **Favqulodda vaziyatlar:** Tabiiy ofatlar, epidemiyalar yoki boshqa favqulodda vaziyatlarda fuqarolarni tezkor va aniq xabardor qilish muhimdir. Bu, odamlarni xavfsizlik choralarini ko'rishga, kerakli yordamni olishga va xavf-xatarlarni oldini olishga undaydi.

• **Sog'liqni saqlash:** Sog'liqni saqlash bo'yicha xabardorlik, masalan, emlash, sanitariya-gigiena qoidalarini saqlash, epidemiyalarga qarshi kurashish va boshqa sog'liqni saqlash tashabbuslarida fuqarolarni ma'lumot bilan ta'minlash, ularning sog'lig'ini yaxshilashga yordam beradi.

• **Ijtimoiy masalalar:** Fuqarolarni atrof-muhitni muhofaza qilish, ijtimoiy adolatni ta'minlash, gender tengligi, ekologik muammolar va boshqa muhim ijtimoiy masalalar haqida xabardor qilish, jamiyatda ongli va mas'uliyatli munosabatni shakllantiradi.

• **Ko'rgazmalar va uchrashuvlar:** Fuqarolarni xabardor qilish uchun konferensiyalar, uchrashuvlar, seminarlar, ko'rgazmalar va boshqa ijtimoiy tadbirlar tashkil etilishi mumkin. Bu, bevosita fuqarolar bilan muloqot qilish va ularni muhim masalalar haqida to'g'ridan-to'g'ri xabardor qilish imkonini beradi.

Xabardor qilishning samarali usullari:

1. Ommaviy axborot vositalari (televiziya, radio, gazeta, internet va ijtimoiy tarmoqlar) orqali keng auditoriyaga ma'lumotlar etkazish.

2. Rasmiy xabarnomalar, e'lonlar va hukumat portalari orqali fuqarolarga muhim yangiliklar, qonunlar yoki qarorlar haqida ma'lumot berish.

Tashkilotlar va fuqarolik jamiyati bilan hamkorlik: Nufuzli tashkilotlar va fuqarolik jamiyati bilan hamkorlik qilib, fuqarolarni xabardor qilishni yanada samarali qilish.

• **Bevosita muloqot:** Jamoat yig'ilishlari, uchrashuvlar, seminarlar va boshqa tadbirlarda fuqarolar bilan bevosita aloqada bo'lish.

Huquqbuzarliklar profilaktikasida ijtimoiy reabilitasiya, ijtimoiy moslashtirish chora tadbirlarining ahamiyati sohasidagi **muammo va yechimlar**.

Muammo:

•Sobiq mahkumlarning jamiyatga qaytishi: Ijtimoiy reabilitasiya va moslashtirishning yo'qligi sobiq mahkumlarning jamiyatga qaytishida muammolarni keltirib chiqaradi. Bu, ular uchun ish o'rinlari, uy-joy va boshqa resurslar taqdim etmaslik orqali huquqbuzarliklarning takrorlanishiga olib keladi.

•Jamiyatdagi ijtimoiy izolyatsiya: Ijtimoiy moslashtirishning yo'qligi, huquqbuzarlarga jamoat hayotiga kirish, ularning ijtimoiy faoliyatga qo'shilish imkoniyatlarini cheklaydi, bu esa jamiyatda izolyatsiyani kuchaytiradi.

•Ta'lim va kasbiy tayyorgarlik: Sobiq huquqbuzarlarning kasbiy ta'lim va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish uchun zarur infratuzilmaning etishmasligi, ularni yangi ijtimoiy muhitga moslashishda qiyinchiliklarga duchor etadi.

Yechim:

•Ijtimoiy reabilitasiya dasturlari: Sobiq mahkumlar va huquqbuzarlarga ijtimoiy reabilitasiya dasturlarini joriy qilish orqali ularning jamiyatga qaytish jarayonini yengillashtirish mumkin. Bunday dasturlar kasbiy tayyorgarlik, ijtimoiy moslashtirish, psixologik yordam va huquqiy maslahatlar kabi xizmatlarni o'z ichiga olishi kerak.

•Ijtimoiy moslashtirish va psixologik yordam: Ijtimoiy moslashtirish dasturlari fuqarolarni jamiyatga qayta kiritishda muhim rol o'ynaydi. Bu, ayniqsa, huquqbuzarlik sodir etgan shaxslarni o'zining yangi ijtimoiy muhitida muvaffaqiyatli qo'llab-quvvatlash va moslashtirishga qaratilgan. Psixologik yordam va terapiya, shuningdek, reabilitatsiya dasturlari orqali jamiyatdan chetlashgan shaxslarni yangi turmush tarziga moslashtirishda yordam berishi mumkin.

•Kasbiy tayyorgarlik va ta'lim: Sobiq mahkumlar uchun kasbiy tayyorgarlik dasturlarini rivojlantirish, ularni yangi ish o'rinlariga tayyorlash va yangi ko'nikmalarni o'rgatish orqali jamiyatda o'z o'rnini topishga yordam beradi. Ta'lim va kasbiy tayyorgarlik dasturlari huquqbuzarlikning takrorlanish ehtimolini kamaytiradi.

•Jamiyatda qo'llab-quvvatlash tizimini rivojlantirish: Huquqbuzarlikdan qaytgan shaxslar uchun jamoat tomonidan qo'llab-quvvatlash tizimini yaratish muhimdir. Ijtimoiy tashkilotlar, davlat va maxsus reabilitasiya markazlari tomonidan qo'llab-quvvatlash yordamida ularning jamiyatga moslashuvi osonlashadi va ijtimoiy xavfsizlikni ta'minlashda yordam beradi.

•Huquqbuzarlikning oldini olishga qaratilgan chora-tadbirlar: Huquqbuzarliklarning oldini olish uchun profilaktik chora-tadbirlar, jumladan, jamiyatda huquqiy madaniyatni oshirish, jismoniy va psixologik yordam ko'rsatish, va ijtimoiy ehtiyojlarni qondirishga yo'naltirilgan dasturlarni joriy etish kerak. Bu ijtimoiy izolyatsiyani kamaytirishga, jamiyatni birlashtirishga va huquqbuzarlikning

takrorlanishiga to'sqinlik qiladi.

Xulosa

Huquqbuzarliklar profilaktikasida ijtimoiy reabilitasiya va ijtimoiy moslashtirish chora-tadbirlarining ahamiyati juda katta. Bu jarayonlar huquqbuzarlarning jamiyatga qaytishini yengillashtiradi, ularning yangi ijtimoiy muhitga moslashishini ta'minlaydi va huquqbuzarlikning takrorlanishining oldini olishga yordam beradi. Ijtimoiy reabilitasiya va moslashtirish dasturlari orqali sobiq mahkumlar kasbiy tayyorgarlik, psixologik yordam va huquqiy maslahatlar olish imkoniyatiga ega bo'lishadi. Shuningdek, jamiyatda ularga ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimini yaratish, ularni jamoat hayotiga faol qo'shilishga undashda muhim rol o'ynaydi.

Bunday chora-tadbirlar huquqbuzarlikni oldini olishda samarali vosita bo'lib, jamoat xavfsizligini ta'minlash va fuqarolarning huquqiy madaniyatini oshirishga xizmat qiladi. Shuningdek, huquqbuzarlarga qayta ijtimoiylashish jarayonida ta'lim va kasbiy tayyorgarlik orqali yangi ko'nikmalarni o'rgatish jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni saqlashga hissa qo'shadi. Shuning uchun ijtimoiy reabilitasiya va moslashtirish chora-tadbirlarini kengaytirish va yanada samarali amalga oshirish jamiyatning huquqbuzarliklarsiz rivojlanishini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Abdullayev, Sh. (2016). Huquqni muhofaza qilish tizimi va huquqbuzarliklar profilaktikasi. Toshkent: «O'zbekiston» nashriyoti.
2. G'ulomov, T. (2017). Ijtimoiy reabilitasiya va huquqbuzarliklarning oldini olishda zamonaviy yondashuvlar. Tashkent: Akademya nashr.
3. Karimov, I. A. (2019). Jamiyatdagi ijtimoiy o'zgarishlar va huquqbuzarliklar profilaktikasi. Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti.
4. Mirzaev, A. (2021). Huquqni muhofaza qilish va huquqbuzarliklar profilaktikasida ijtimoiy moslashtirishning roli. Toshkent: Institut of Law and International Relations Publishing.
5. Kamilov, S. (2020). Ijtimoiy moslashtirish va reabilitasiya: huquqbuzarliklarning oldini olishdagi ahamiyati. Journal of Criminal Law, 4(3), 12–19.
6. Shukurov, R. (2018). Huquqiy madaniyat va huquqbuzarliklar profilaktikasidagi yangi yondashuvlar. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi nashriyoti.
7. Yusupov, N. (2020). Jinoyatlarni oldini olish va sobiq mahkumlarni reabilitasiya qilish. Toshkent: O'zbekiston Journal of Law and Human Rights.